

Records de la meva activitat professional a l'Institut de Reus

Gairebé vint anys de la meua vida s'han escolat a Reus. L'ubèrrim camp i els seus entorns, la ciutat, els amics de Reus són, per a mi, entranyables... És en aquest període quan s'han esdevingut molts dels moments inefables de la meua existència. Tinc guardats bells records que evoco sovint amb nostàlgia. No cal dir que es destaquen, vigorosament, els referents a la meua vida professional a l'institut de segon Ensenyament d'aquella població. Dedicats als companys d'activitat d'aquells anys, professors i alumnes de l'institut, i especialment als que m'ho demanen, en celebració del primer centenari de l'institut, recordaré tres moments d'aquells temps que em venen a la memòria.

L'arribada

Transcorria l'any 1941 quan vaig prendre possessió de la càtedra d'Història Natural a l'Institut de Reus. No començava en aquells moments la meua vida professional; a Barcelona havia actuat ja a la Universitat, a l'Institut Balma, a la Secció de Segon Ensenyament a l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya; a Madrid, on em traslladaren l'any 1940 a l'Institut Isabel La Católica.

En arribar a Reus, el senyor Caixés, Director del Centre, em presentà els companys i em portà a visitar la casa pels amples corredors i els claustres d'aquell edifici conventual que invitava a la contemplació i a l'estudi. Em mostrà el saló d'actes, les aules amb els seients amb graderia i, per fi, el Museu d'Història Natural incorporat a la meua càtedra, i que havia d'ésser el meu feu. Us haig de dir que vaig quedar impressionada fortament a la vista d'aquella dependència.

Tota una ala de l'edifici, de parets emblanquinades i altíssimes voltes, era plena, amb gran profusió, d'animals dissecats. En la seva majoria (serps, aus i petits mamífers), allotjats en vitrines laterals; altres, els de grans dimensions, al centre de la sala sobre grans pedestals i damunt les vitrines centrals a dues vessants, plenes de corallaris, mol·luscos, i també de minerals i roques. Era una col·lecció magnífica, extraordinària, un veritable museu que no crec que posseïssin gaires més instituts d'Espanya. Era completíssim, hi havia de tot. Crec recordar entre altres exemplars, un gros felí, lleó o tigre, amb la boca oberta que esfereïa, morses, foques i grans tortugues, aus de rapinya amb les ales esteses, un estruç, i exemplars australians com un kiví i un ornitorinc. No

hi faltava res dels exemplars, indígenes i exòtics, representatius dels grups taxonòmics que els nois havien de conèixer. Tot allò valia una fortuna i representava un immens i constant treball de col·leccionista. Vaig indagar l'origen d'aquesta preciosa col·lecció i em contà el senyor Caixés que, gairebé tot el recull, es devia al Dr. Cillero, el qual havia estat molts anys catedràtic a Reus.

Vaig quedar perplexa; l'existència d'aquella sala em va fer pensar que allò suposava un concepte diferent del que jo tenia de l'ensenyament de les ciències de la natura, basat en l'observació directa dels éssers vius, en l'estudi de la seva biologia, de les relacions ecològiques d'interdependència entre ells i el medi que els envolta, en l'experimentació i la investigació del noi per descobrir reaccions i comportaments dels éssers davant dels canvis constants, etc. Allò representava uns coneixements de classificació, de treball sistemàtic, memorístic... Cada exemplar portava l'etiqueta del nom científic i dels vulgars, i els nois, possiblement, s'aprenien amb gran afició, la nomenclatura, genèrica i específica, en llatí.

Però allò tenia també, sens dubte, un valor didàctic. Vaig adonar-me que em trobava a l'Institut de Reus amb grans possibilitats de fer una gestió excepcional; per una banda tenia els avantatges d'un institut rural en plena Natura, i per l'altra, un museu al meu abast.

I així fou: les muntanyes, el camp, els conreus dels masos, les granges avícoles, les platges de Salou i Cambrils, que recorriem constantment, ens proporcionaren materials a mans plenes i temes d'observació i estudi per a un ensenyament viu de la Natura; el museu del Dr. Cillero ens proporcionà material inestroncable per al coneixement dels éssers que no podíem tenir a l'abast i em donà un exemple de dedicació, de perseverança, d'honradesa en la vida d'un gran professor. Gràcies, Dr. Cillero!

El perfum dels cínamoms

Som l'any 1954 i amb els alumnes de Geologia, estem estudiant els fòssils i la seva importància en la determinació dels terrenys. Tothom ha portat els exemplars de fòssils que posseïa i hem preparat, per a observar-los, els del nostre museu. N'hi ha molts. Els nois i noies (l'institut és mixt), per grups al voltant de les grans taules rectangulars, que vaig encarregar per al meu laboratori, treballen per equips en col·laboració. Però comprovem que les nombroses espècies que tenim a l'abast són totes del regne animal: mol·luscs de totes menes i èpoques, equínids, braquiòpods, rudistes,

numúlits; algun vertebrat i tot. Però cap mostra d'empremtes, ni espècies vegetals. Els ho faig notar, i cap d'ells n'havia vist mai cap. Comprenc que és necessari que les coneguim i, aleshores, em recordo que a casa meva, tinc un paquet de vegetals fòssils. Els prometo portar-los-hi l'endemà.

Efectivament, en arribar a casa els cerco i trobo el paquet que els conté, molt ben embolicat, cobert per una bossa, impermeable, de matèria plàstica.

Aquells fòssils tenien la següent procedència: feia uns mesos, l'estiu anterior, que, amb el meu marit havíem passat uns dies a Bor de Cerdanya, invitats a casa del Dr. Solé Sabarís, catedràtic de Geològiques a la Universitat, i gran amic nostre. En les excursions que férem, ens portà a un jaciment del Pontjà a Badès, prop de Bellver; allà entre unes capes argiloses, que en picar amb els martells s'obrien, es trobaven grans quantitats de fulles dels arbres d'aquella època. Fulles de roure, de pi, de faig, d'uró i de cínamom, perfectament conservades, junt amb algun insecte: coleòpters i papallones. Era un jaciment molt ric i recollirem moltes mostres. Perquè fos fàcil de portar-les i no fessin massa volum i pes, com que les argiles eren toves i humides, el Dr. Solé amb un ganivet fi, anà retallant l'argila i cada fulla quedava situada en el centre de petites rajoles de molt poc gruix, que feien fàcil el transport i l'observació. Immediatament d'haver-les aïllat, jo les embolicava en un paper de diari i en feia paquetets anotant el seu nom genèric. Tots els paquetets s'incorporaren a una bossa de plàstic, la qual evità que la humitat de les nostres ens malmetés el que portàvem a la maleta. A casa tal com arribaren, les vaig guardar en un calaix, dins d'una capsa.

Fins el moment d'utilitzar-les a classe, en presència dels nois de Reus, no vaig desfer el paquet. Taula per taula, jo passava, i cada grup entregava unes quantes fulles. Mentre acabava de repartir-les els nois de la primera taula començaren d'avalotar-se i parlar alt, disputant-se els exemplars. Al mig d'ells en Joan Borrell anava passant-se les fulles pel nas, olorant-les... De l'altra part de la taula els vaig avisar; però en Joan cridant, em diu: -Senyoreta, aquestes fulles fan una forta olor, com de canyella-. Li contesto: -Joan no enredis i treballa-. Tots a cor em diuen: -Vingui, vingui i olori-les... Jo m'hi acosto i, efectivament, se sentia un perfum intens i agradable que es despenia de les plaquetes argiloses que contenien les fulles de cínamom... Em vaig quedar perplexa... Jo sabia que el meu moneder, on vingueren les fulles, no contenia cap perfum; però immediatament, vaig comprovar-ho...

Aleshores, em ve, com un llampec, la idea i, tremolant d'emoció, entre certa i dubtosa del que proclamo:- Sabeu que us dic? , que en aquest moment estem aspirant el

perfum dels arbres del terciari que creixien en els boscos del miocè fa nou milions d'anys...

Es fa un silenci absolut... En aquest moment tinc por de la meva afirmació... i ens mirem tots, sorpresos aspirant el perfum, que és deliciós.

Després reaccions de seguida i faig que tornin a embolicar amb els papers les fulles de cínamom, les quals col.loquem novament dins dels plàstics. Vull portar-les a la Universitat i explicar-li el fet al Dr. Solà i al Dr. Pascual Villa, per a veure si pot ésser veritat i si es podria fer un extracte de l'essència...

Recordo que anàrem a comunicar-ho, excitats, al Sr. Caixés i altres professors que, en aquells moments, eren a la casa. I ho comprovaren...

Passen els moments i cada vegada m'aferro més a la idea. I cerco l'explicació comunicant als nois el meu raonament: les glàndules d'essència; com que en extreure-les del jaciment van ésser embolicades i cobertes del plàstic impermeable, les condicions persistiren i l'essència es conservà dins dels teixits foliars. En obrir els paquets a l'aire lliure, l'oli essencial es volatilitzà i l'olor, fina i penetrant, fou percebuda per les nostres narius... A la Universitat m'ho confirmen i celebrem el fet.

És un dels moments que més m'han impressionat a la meva vida professional. No sé si els nois es commogueren igual que jo; penso que a la seva edat la sensibilitat no és, potser, la mateixa. Però us dic que, al pas dels anys, cada vegada que ho recordo, se'm posa la pell de gallina.

La revitalització d'un cor de conill.

Podeu creure que els meus vint anys de permanència a Reus foren molt intensos de treball i satisfactoris de resultats. Recordo amb goig aquells anys d'il·lusió i alegria amb els deixebles de Reus i amb els excel.lents companys de professorat, tots ells gent conscient i de gran categoria que s'abocava a l'obra educativa i a la col.laboració, per a fer de l'institut un centre digne i modèlic.

Fórem tots molt amics i ens estimàrem de veritat. Perquè la joventut de Reus, té molt bones qualitats i cal saber reconèixer-ho i treure'n profit. En aquell temps recordo que els alumnes tenien una gran capacitat de treball, entusiasme, sentit de responsabilitat i continuïtat en l'acció. D'un gran esperit d'organització. Acceptaven qualsevol suggeriment constructiu i s'hi abocaven per a sortir-ne triomfants. Si havíem proposat de fer, per exemple, una dissecció a classe, immediatament invadien el mercat,

situat prop de l'institut, i tots els venedors, unànimement els acollien, regalant-los tot el material que necessitàvem per a la pràctica proposada.

I això em porta, ara, a evocar un altre fet, relacionat amb els estudiants de fisiologia.

Es tractava de l'observació d'un conjunt de vísceres toràciques, cor i pulmons, d'un animal. Tots s'havien proporcionat la peça anatòmica, la qual observaven, obrien, dibuixant els detalls i descrivien els resultats de les experimentacions. Cors i freixures de be, pollastre, conill, omplien les cubetes, i els nois treballaven en grups de dos, o individualment. Els vaig donar tubs de vidre perquè, bufant per la tràquea, inflessin els pulmons i comprovessin la capacitat pulmonar... Tothom bufava i les masses rosades dels pulmons pujaven i es pansien, acompassadament. Dins aquest entusiasme general, al cap d'una estona de bufar, un grup fa un crit al veure que, el cor de conill on experimentaven, que fins aquell moment havia estat inert, es posava a bategar, amb un ritme acompassat. Tots presenciem la revitalització d'aquell cor; els nois estan nerviosos i diuen que ha ressuscitat Expliquem el fet i demano calma i serietat. Preparem una cambra humida i el cor, des de les deu del matí segueix bategant, cada vegada, però, més lentament, fins a les vuit del vespre... Els nois s'han anat succeïnt, en l'observació i el control, tota la tarda.

I així, podria fer-vos reviure tants moments d'excursions, festes, homenatges, publicacions, representacions teatrals; de cançons i danses, records de la meva joventut i del meu mestratge... de la meva fervorosa convivència amb la gent de Reus.

Mª Angels Ferrer Sensat

Catedràtica de Ciències Naturals i ex-professora de l'Institut "Gaudí"